

Nutikad külmikud, nutikas tulevik: võitlus toiduraiskamisega Eestis

Juhtsõna

Eesti suudab toiduraiskamist kiiresti vähendada. Faktid on selged: suurim osa probleemist tekib kodumajapidamistes, kuid linnad ja koolid on need kohad, kus saavutada esimesed kiired võidud. Pakume välja kolm sammu. Esiteks: haridus alates lasteaiast – õpetame nutikat ostlemist, toiduülejääkide ohutut kasutamist ja „vastutustundliku ostukorvi“ harjumusi. Teiseks: puhas ja turvaline biojäätmete süsteem – suletud konteinerid, selged reeglid, tihe vedu ja lihtsad juhised igas hoones. Kolmandaks: riiklik toiduülejäägi rakendus, mis põhineb avaandmetel – see ühendaks reaalarajas köögid, jaemüüjad, Toidupanga ja tavakodanikud. Need sammud on praktilised ja innovaatilised. Need säästavad raha, vähendavad heitkoguseid ja tugevdavad kogukonda. Rollid on selged nii riigile, omavalitsustele, koolidele, vabariiklastele kui ka ettevõtetele. Ühiste mõõdikute ja avalike tulemustabelite abil võib Eestist saada 2030. aastaks Baltikumi liider toiduraiskamise vähendamises.

Probleem

- Toiduraiskamine läheb Eestile maksma ligikaudu 160 miljonit eurot aastas ning moodustab kuni 10% globaalsest kasvuhooonegaaside heitest.
- Eestis raisatakse aastas umbes 181 000 tonni toitu (134 kg inimese kohta), kusjuures peamine tekkekoht on kodumajapidamised.
- Puudulik teadlikkus biojäätmete sorteerimisest ja lünklikud digilahendused toiduülejääkide päästmiseks takistavad riiklikku progressi.

Meie soovitus

- Haridus igal tasandil – alustades toetusest

Tõsta teadlikkust toiduraiskamisest ja „vastutustundliku ostukorvi“ kujundamisest alates lasteaiast kuni täiskasvanuõppeni. Pakume välja õppekomplektid, õpetajate koolitused, juhendid lapsevanematele, sööklate „jäätmete andmelauad“, peredele suunatud väljakutsed ning lihtsad märgistused poodide riulitel.

- Puhtad ja turvalised biojäätmete süsteemid

Tagada hügieen, et hajutada hirne: suletud konteinerid, biolagunevad voorderduskotid ja regulaarne vedu (suvel tihedamalt). Ühtne poster igal pool: miks, mida ja kuhu. Kiirabi-telefoniliin muredeks. Koolitada korteriühistute haldajaid ja biojäätmete usaldusisikuid. Esmalt nõustamine ja toetus, alles seejärel järelevalve.

- Ühtne digilahendus

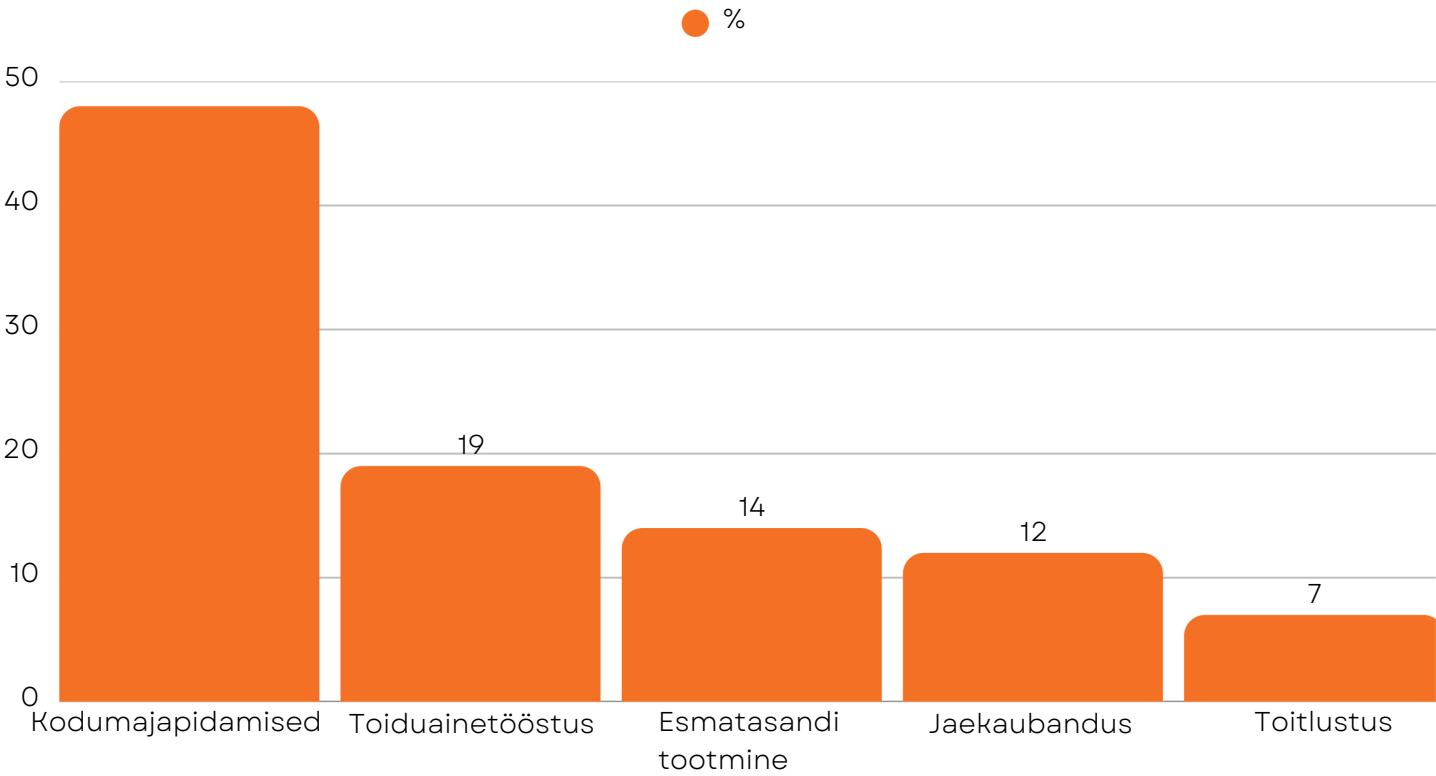
Rahastada riiklikku toiduülejäägi platvormi, millel on „minu lähedal“ kaart, teavitused, dunaamilised allahindlused ja avatud API-d. Liita sellega Toidupank, koolide toidukapid ja kogukonnakülmikud. Võimaldada olemasolevatel rakendustel (nt ResQ Club, Olio, Phenix) süsteemiga liituda ning laiendada teenust väljapoole Tallinnat ja Tartut.

Hetkeolukord (Eesti, EL, maailm ja praktika):

Toiduraiskamine läheb Eestile maksma ligi 160 miljonit eurot aastas ja tekitab 8–10% kogu maailma kasvuhoonegaasidest. 2022. aastal tekitasime Eestis umbes 181 000 tonni toidujäätmeid – see teeb 134 kg iga inimese kohta ja suurimaks raiskajaks on just kodumajapidamised (EEA, 2025). Meie riiklik statistika näitab, et kodudest tuleb 48%, toidutööstusest 19%, tootmisest 14%, poodidest 12% ja söögikohtadest 7% jäätmetest, mis tähendab u 164 miljoni euro suurust rahalist kaotust aastas (Piirsalu jt, 2022). Kogu EL-i peale raisati 2023. aastal u 130 kg toitu inimese kohta ning kodude arvele jäi sellest 53% (Eurostat, 2025; Euroopa Komisjon, 2025). Globaalselt rändab prügikasti u 19% tarbijatele mõeldud toidust – see on üle miljardi tonni aastas (UNEP, 2024). Poliitiliselt on biojäätmete eraldi kogumine EL-is kohustuslik juba 2023. aasta lõpust; Tallinnas tähendab see suletud konteinerite, biolagunevate kottide ja tiheda tühjendamise nõuet, et vältida haisu ja prussakaid (Tallinna linn, 2025). Positiivse poole pealt leiab koolidest ja lasteaedadest üha rohkem toidujagamiskappe ning Eesti Toidupank aitas eelmisel aastal iganädalaselt u 17 500 inimest, jagades ümber 4,4 miljonit kilo toitu. Digimaailmas on meil aga tühimik: äpid nagu Too Good To Go siin ei toimi ja ResQ Club on kättesaadav peamiselt vaid Tallinnas ja Tartus, jättes muu Eesti teenuseta (Too Good To Go, s.a.). Impact Day aruteludest jäi kõlama, et raiskamine on kinni meie harjumustes ja sotsiaalsetes normides (Ruka jt, 2025), kuid innovatsioon – andmed, AI ja teiste aitamine ehk positiivne „käejälg“ – on see, mis aitab meil lahendusteni jõuda (Norris, 2025).

Kes raiskab kõige rohkem?

Tabel 1. Kes raiskab kõige rohkem? (Piirsalu jt, 2022)

Soovitused

Siin on meie ettepanekud: keskendumine haridusele igal tasandil, puhastele ja turvalistele biojäätmete süsteemidele ning ühtsele digiplatvormile. Need on praktilised sammud, mida kodud, linnad ja partnerid saavad kohe astuda, et saavutada kiire ja mõõdetav toiduraiskamise vähenemine.

Soovitused	Meil on vaja	Kes juhib
Haridus igal tasandil – alustame toetusest	- Tõsta teadlikkust toiduraiskamisest ja „vastutustundlikust ostukorvist“ kõigil haridustasemetel. - Loo esmalt toetussüsteem. - Alusta lasteaedadest; jätkake koolides, kutsekoolides, ülikoolides ja täiskasvanuõppes.	HARNO, KOV-id, koolid ja vabaühendused
Puhas ja turvaline biojäätmete süsteem	- Võitle hirmu ees putukate, rottide ja lõhnade suhtes suletud konteinerite, biolagunevate vooderduskottide ja regulaarse veoga. - Pane igale poole üks poster: miks, mida, kuhu. - Sea sisse kiire abiliin; koolita „biojäätmete kapteneid“. - Esmalt nõusta; nõua täitmist alles pärast toetuse pakkumist.	Kliimaministeerium; kohalikud omavalitsused; jäätmevedajad; korteriühistud; inspektorid
Ühtne digilahendus – riiklik platvorm	- Arenda riiklik toiduülejäätgi platvorm ja eralda selleks eelarve. - Paku „minu lähedal“ kaarti, teavitusi, dünaamilisi allahindlusi ja avatud API-sid, et teised tööriistad saaksid süsteemiga liituda. - Koonda kokku olemasolev, mis pole veel kõikjal kättesaadav: ResQ Club (tegutseb peamiselt Tallinnas/Tartus), Too Good To Go (suur EL-i äpp, Baltikumis puudub), Phenix (FR/BE/ES/PT), Olio (inimestevaheline jagamine), Foodhero (LV). - Liida Toidupank, koolikapid ja kogukonnakülmikud; jaga avalikke andmelaudu.	Valitsus / EAS; kohalikud omavalitsused; jaemüüjad ja tootlustusteenused; haridusasutused/id ufirmad.

Tänuõnad

Täna Impact Day esinejaid ja läbiviijaid, kelle sissevaated aitasid seda ülevaadet vormida ning hoidsid meid keskendununa praktilistele ja inimkesksetele lahendustele. Eelkõige: Ina Ruka, Ilse Lavrajala-Ruka, Ivar Smolska, Yana Yanter ja Gregory Norris.

Eriline tänu Anna Lohmatovale – Eesti Kunstiakadeemia säästva disaini ja materjalide labori projektijuhile – toetuse eest probleemide ja lahenduste uurimisel.

Viited

1. Tallinna linn. (2025, 15. jaanuar). Bio-waste (Biojätmed). <https://www.tallinn.ee/en/keskkond/bio-waste>
2. Eurocities. (2025, April 10). The role of cities in achieving EU food waste reduction goals.
<https://eurocities.eu/latest/the-role-of-cities-in-achieving-eu-food-waste-reduction-goals/>
3. European Environment Agency. (2023, June 8). Economic instruments and separate collection systems—Key insights for policymakers. <https://www.eea.europa.eu/publications/economic-instruments-and-separate-collection>
4. European Environment Agency. (2025, February 1). Estonia—Waste prevention factsheet.
<https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/waste-and-recycling/country-profiles-on-waste-prevention-2025/ee-waste-prevention-factsheet-final.pdf>
5. Eurostat. (2025, October 16). 130 kg of food wasted per person annually in the EU.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251016-2>
6. Norris, G. (2025, October 9). Waves of healing action for the planet [presentation]. Impact Day, Tallinn, Estonia.
7. Piirsalu, E., Moora, H., Väli, K., Värnik, R., Aro, K., & Lillemets, J. (2022, May 30). The generation of food waste and food loss in the Estonian food supply chain (SEI policy brief). Stockholm Environment Institute.
<https://doi.org/10.51414/sei2022.018>
8. Ruka, I., Lavrajala-Ruka, I., Smolska, I., & Yanter, Y. (2025, October 9). Fighting food waste: Insights from scientists [presentation]. Impact Day, Tallinn, Estonia.
9. Too Good To Go. (n.d.). Too Good To Go in my area. (Retrieved October 22, 2025)
<https://www.toogoodtogo.com/about-us/in-my-area>
10. United Nations Environment Programme. (2024). *Food Waste Index Report 2024*. Nairobi: UNEP.
<https://www.unep.org/resources/publication/food-waste-index-report-2024>
11. Ülemiste City. (2022, September 26). ResQ-Club rakendus aitab lihtsalt raha säästa ja toitu päästa
<https://www.ulemistecity.ee/en/news-messages/resq-club-app-helps-to-save-food-and-money/>